ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNE

Mehmet Akif Ersoy (Safahat)

Hazirlayan

Ahmet TÜRKAN

Mart - 2026

İçindekiler

Açılış Duamız: 3
MUKADDEME: İlimden İrfana, Maddeden Manaya Bir Yolculuk 3
GİRİŞ TAKDİMİ: Safahat'ın Kalbinde Bir Şehadet Yolculuğu 4
ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNE 4
Hakikat ve Haysiyet 6
Maddenin İstilasından Ruhun İhtişamına 7
Bedir'in Arslanlarından Çanakkale'nin Yiğitlerine 8
Ebediyete Açılan Âguş 8
Bir Hilâl Uğruna: Kozmik Bir Sembolizm 9
Tarihin Prangasını Kırmak: Şehidin Ebediyetle Dansı 9
Manevi Kemalatın Son Noktası: Peygamber Âguşu 9

Açılış Duamız:

بِسْـــــــــــمِ اللهِالرَّحْمَنِ الرَّحِيم

Yâ Rabbel Âlemîn!

Sana, mülkün yegâne sahibi, "Bedir'in Arslanları"na nusret veren, "Çanakkale'nin Güneşleri"ni ebediyet ufkunda batırmayan sonsuz kudretine hamd ederek başlıyoruz.

Yâ Erhamerrahimîn!

Bu aziz vatanın her karışını kanlarıyla yoğuran, bir Hilâl'in izzeti için canlarını feda edip "Tevhid'i kurtaran" o mübarek askerlerin ruhlarını şad eyle. Onları, Safahat'ın o gür sadasıyla müjdelediğin gibi, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) o nurani âguşunda ağırlananlardan eyle.

Yâ Hayyu Yâ Kayyûm!

Bize bu eşsiz mısraları miras bırakan, milletin derdiyle dertlenip Safahat'ı bir feryat ve istiklal beyannamesi kılan Mehmet Akif'ten razı ol. Kalemine vediğin o celâli ve cemâli, bizim de zihinlerimize ilim, gönüllerimize iman ve irfan eyle.

Okuyacağımız her mısrayı, anlayacağımız her hakikati; vatan sevgisiyle çarpan kalplerimize bir şifa, "Asım'ın Nesli" olma yolunda bizlere bir rehber kıl. Nâmerd ellerin çelik zırhlarına karşı, bizlere de o "iman dolu göğüsleri" ve sarsılmaz sebatı nasip eyle.

Âmin, bi-hürmeti Seyyidil Mürselîn.

MUKADDEME: İlimden İrfana, Maddeden Manaya Bir Yolculuk

Elinizdeki bu çalışma, insanın yeryüzündeki varoluş sancısını dindirecek olan o kadim dengenin; **"Akıl ve Kalp"** birlikteliğinin izini sürmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bizler, tek kanatla uçmaya çalışan bir kuşun hüsranını değil, ilimle kanatlanan, irfanla ufkunu bulan ve hikmetle menzile varan "kâmil insan" idealini merkeze aldık. Bu manevi düşünce ile Çanakkale Şehitlerine şiirinin derinliklerine dalmak istedik.

İmanın Maddeye Galibiyeti

Çalışmamızın zirve noktasını, bu dengenin tarih sahnesindeki en muazzam tecellisi olan **Çanakkale**'ye ve Akif'in **Safahat** ruhuna ayırdık. Batı'nın "nâmerd" teknolojisiyle donanmış çelik zırhlıları karşısında, Bedir'in aslanlarıyla omuz omuza duran Mehmetçik'in manevi heybetini analiz ettik. Orada gördük ki; bir "Hilâl" uğruna batan güneşler, aslında ebediyet ufkunda sönmeyecek bir hakikati muştulamaktadır. Tarihe sığmayan şehit, bize maddenin ötesindeki o asıl vatanı ve "Peygamber Âguşu"nu işaret etmiştir.

GİRİŞ TAKDİMİ: Safahat'ın Kalbinde Bir Şehadet Yolculuğu

Bu çalışma, Türk edebiyatının ve milli ruhun sönmez meşalesi Mehmet Akif Ersoy'un, *Safahat* külliyatının altıncı kitabı olan "Asım" içinde yer alan "**Çanakkale Şehitlerine**" şiirinin derinlikli bir analizidir. Bu eser, sadece bir savaşın tasviri değil; bir milletin varlık-yokluk kavgasının, imanın maddeye galebe çalışının ve şehadetin ebediyete uzanan ihtişamının manevi vesikasıdır.

Elinizdeki analiz boyunca, Akif'in o eşsiz mısraları rehberliğinde şu duraklardan geçeceğiz:

- **Mahşer-i Hakiki:** Şiirin başlangıcındaki o dehşetli savaş atmosferi; "yedi düvelin" teknolojik kuşatması ve Akif'in gözüyle "nâmerd" bir istilanın anatomisi.
- **Medeniyet Maskesi ve Canavar:** Batı'nın "tek dişi kalmış canavar" olarak nitelenen ruhsuz tekniği ile bu teknik karşısında sarsılmayan "iman dolu göğsün" çarpışması.
- **Bedir'in Mirası:** Çanakkale kahramanlarının İslam tarihinin en saf direnişi olan Bedir'in aslanlarıyla kıyaslanması ve bu mücadelenin "Tevhid"i kurtaran manevi mahiyeti.
- **Tarihe Sığmayan Ruh:** Şehidin fiziksel bir "mezar" (makber) kavramına sığdırılamayışı; zamanın ve mekânın ötesine, doğrudan Peygamber'in (s.a.v) âguşuna (kucağına) yürüyüşünün metafizik tahlili.

Bu analizde amacımız; Akif'in mısralarındaki her bir kelimenin, bir hilâl uğruna batan her bir güneşin ve şehidin alnındaki o pak nurun Safahat ruhundaki karşılığını bulmaktır. Çanakkale, Akif için bir ölüm meydanı değil, bir "diriliş ve yükseliş" (mirac) sahnesidir.

Sizi, kelimelerin birer bayrak gibi dalgalandığı, tarihin sese ve manaya dönüştüğü bu mukaddes yolculuğa davet ediyoruz.

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNE

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,
-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde -gösterdiği vahşetle- "bu: bir Avrupalı!"
Dedirir -yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!

Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.
Yedi iklîmi cihânın duruyor karşına da,

Ostralya'yla berâber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani, tâ'ûna da züldür bu rezîl istîlâ!
Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asîl,
Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyle sefîl,
Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyyet denilen kahbe, hakikat, yüzsüz.
Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb,
Öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mülkü harâb.

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lağam,
Atılan her lağamın yaktığı: Yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkaaz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vâdîlere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yaylımı tûfanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
Sürü hâlinde gezerken sayısız tayyâre.
Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermîler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler!
Ne çelik tabyalar ister ne siner hasmından;
Alınır kal'â mı göğsündeki kat kat îman?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te'sis-i İlâhî o metîn istihkâm.

Sarılır, indirilir mevki'-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkîf edemez sun'-i beşer;
Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun'-i bedî'im, onu çiğnetme" dedi.
Âsım'ın nesli...diyordum ya...nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.

Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,
Yaralanmış tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni târîhe" desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...

Seni ancak ebediyyetler eder istîâb.
"Bu, taşındır" diyerek Kâ'be'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da ridâ namıyle,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmıyle;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvîzeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.

Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsran,
O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, rûhunla beraber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülsen taşacaksın...Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber. *Mehmet Akif ERSOY (Safahat)*

Hakikat ve Haysiyet

Mehmet Akif Ersoy'un **Safahat**'ı, sadece bir şiir külliyatı değil; bir cemiyetin röntgenini çeken, sancısını duyan ve kurtuluş reçetesini "asım"ın neslinde arayan devasa bir manevi külliyattır. "**Çanakkale Şehitlerine**" şiiri ise bu külliyatın zirve noktası, Safahat'ın kalbidir.

Analizimize, Akif'in o günkü dünya düzenini tasvir ederken kullandığı o dehşetli "istila" imgeleriyle ve Safahat'ın bütününe hâkim olan "**hakikat ve haysiyet**" ruhuyla başlayalım.

1. Kozmik Bir Mahşer: "Akvâm-ı Beşer" ve Dünyanın Kuşatılması

Akif, şiire sadece bir Boğaz harbi olarak bakmaz. Safahat'ın genelinde gördüğümüz o "ümmetin ve insanlığın düştüğü dar boğaz" burada somut bir mekânda düğümlenir:

" Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,

Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer. "

- **Evrensellik ve Vahşet:** Akif; Kanada'dan Avustralya'ya, Hindistan'dan Afrika'ya kadar uzanan bu topluluğu "medeniyet getiren ordular" olarak değil, bir "**akvâm-ı beşer**" (insan kavimleri) yığını olarak görür. Buradaki "kum gibi kaynamak" ifadesi, saldırgan gücün niteliğinden ziyade niceliğine ve yarattığı kaosa işarettir.

- **Vahşetin Eşitliği:** *"Sade bir hâdise var ortada: Vahşetler denk"* mısrası, Safahat'ın "Batı'nın tekniğini alıp ahlakını reddetme" düsturunun en acı tecellisidir. Akif için renklerin ve dillerin farklılığı bir zenginlik değil, Çanakkale önünde birleşmiş tek bir "yıkım" sıfatıdır.

2. "Tek Dişi Kalmış Canavar" ve Teknik İstila

Safahat'ın pek çok yerinde Akif, Batı'nın ilmini övse de o ilmin insani değerlerden koparak bir imha silahına dönüşmesine nefret kusar. Çanakkale, bu "teknik canavarın" maskesinin düştüğü yerdir:

"Maske yırtılmasa hâlâ bize afetti o yüz... / Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?"

- **Maske ve Hakikat:** Akif, karşıdaki gücü bir "medeniyet" temsilcisi olarak görmez. Ona göre medeniyet; adalet ve merhametle kaimdir. Çanakkale'de ise sadece "çelik, zırh ve ateş" vardır. Bu mısra, Safahat'ın sömürgeci zihniyete vurduğu en ağır tokattır.
- **Maddi Gücün Mekanik Vahşeti:** Şiirdeki *"Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin"* veya *"Ölüm indirmede gökler, ölü püskürtmede yer"* mısraları, insanın makineleşmiş bir ölüm çarkı karşısındaki çaresizliğini değil, o çarka göğüs geren **imanın** heybetini hazırlayan birer dekor gibidir.

3. Safahat Ruhuyla İnsan Tasviri: "Enkaz-ı Beşer"

Akif, savaşı romantize etmez. Safahat'ın gerçekçi (realist) üslubu burada en çıplak haliyle karşımıza çıkar:

"Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak, / Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak."

- **Parçalanan İnsanlık:** Bu mısralar, sadece fiziksel bir parçalanmayı değil, modern dünyanın insanı nasıl bir "eşya" ve "parça" derekesine indirdiğini anlatır. Akif, bu dehşeti anlatırken okuyucuyu sarsar; çünkü Safahat'ın amacı uyutmak değil, uyandırmaktır.

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ındaki en yüksek zirve olan "Çanakkale Şehitlerine", sadece bir savaşın kaydı değil, maddiyatın maneviyat karşısında diz çöküşünün estetik ve ruhani manifestosudur. Akif, bu abidevi eserinde Batı'nın "nâmerd" olarak nitelediği teknik kuşatmasını, İslam tarihinin en saf ve sarsılmaz direnişi olan Bedir ile aynı teraziye koyarak, Türk askerini ontolojik bir yüceliğe taşır.

Maddenin İstilasından Ruhun İhtişamına

Akif'in tasvir ettiği sahnede, karşımızda sadece bir ordu değil, dünyevi bütün imkânların (zırhlılar, lağımlar, alevden seller) birleşerek oluşturduğu "tek dişi kalmış bir canavar" vardır. Akif için bu güç "nâmerd"dir; çünkü

merhametten yoksun, sadece yok etmeye programlanmış, hikmetsiz bir mekaniğin ürünüdür. Ancak bu dehşetengiz tablo, Mehmetçik'in şahsında tecelli eden manevi kuvveti gölgelemek için değil, aksine o nurun ne kadar baskın olduğunu göstermek için çizilmiştir.

Şair, "Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor / Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!" mısralarıyla, şehidi fiziksel bir kayıp olarak değil, varlık alemini aydınlatan bir "güneş" olarak konumlandırır. Burada batan güneş, aslında ebediyet ufkunda yeniden doğuşun müjdecisidir. Safahat ruhu, maddeyi mananın emrine verdiği için, parçalanan gövdelerden ziyade o gövdelerin içindeki sarsılmaz "Tevhid" kalesine odaklanır.

Bedir'in Arslanlarından Çanakkale'nin Yiğitlerine

Şiirin en sarsıcı ve manevi derinliği en yüksek noktası, kuşkusuz Çanakkale kahramanlarının Bedir'in Arslanları ile kıyaslandığı bölümdür. Akif, "Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i... / Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi" diyerek, zaman ve mekân sınırlarını aşan bir köprü kurar. Bu kıyas, sıradan bir övgü değil, verilen mücadelenin mahiyetine dair bir tespittir. Bedir, İslam'ın varlık-yokluk savaşıydı; Çanakkale de Akif'in nazarında aynı kaderin modern zamandaki tecellisidir.

Bu manevi ordu, sadece toprak korumaz; o "Tevhid'i" kurtarır. Safahat'ın bütününde hissedilen "hüsranla kuşatılmış İslam dünyası" sancısı, Çanakkale'de o "demir çemberin" göğüste kırılmasıyla bir ümide dönüşür. Akif, şehidin kanını sadece toprağı sulayan bir sıvı olarak değil, mukaddesatı ayakta tutan bir cevher olarak görür. Bu yüzden şehidi tarihe sığdıramaz; çünkü tarih zamanla sınırlıdır, oysa şehidin ruhu ebediyetle iç içedir.

Ebediyete Açılan Âguş

Akif'in şehide sunduğu "makber" (kabir) tasvirleri, şiirin metafizik doruğudur. Kâbe'yi mezar taşı yapmak, gökyüzünü türbe tavanı olarak çatmak, Süreyya yıldızlarını avize niyetine asmak bile şaire göre şehidin hakkını ödemeye yetmez. Bu mübalağalı ama samimi imgeler, maddenin maneviyat karşısındaki acziyetini simgeler. Dünyevi hiçbir anıt, o pak alnın yüceliğini temsil edemez.

Şiirin finalindeki "Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber / Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber" nidası, Safahat'ın vadettiği en büyük tesellidir. Bu mısra, şehidi dünya sürgününden kurtarıp, mutlak hakikatin ve en yüce şefaatin kucağına teslim eder. Çanakkale, Akif için Batı'nın nâmerd teknik istilasının, İslam'ın ebedi maneviyatı karşısında paramparça olduğu, insanın maddeden arınarak melekût alemine yükseldiği bir "mirac" sahnesidir.

Akif'in zihnindeki "**Hilâl**" ve "**Zaman**" kavramları, Safahat'ın o vakur duruşunun şifreleridir. Şehidin neden tarihe sığmadığını ve o meşhur "batan

güneşler" imgesinin ardındaki manevi derinliği şu iki ana eksen üzerinden inceleyebiliriz:

Bir Hilâl Uğruna: Kozmik Bir Sembolizm

Akif, *"Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!"* derken, hilâli sadece bayrağın üzerindeki bir şekil olarak görmez. Safahat ruhunda hilâl, İslam'ın, adaletin ve Allah'ın birliğinin (Tevhid) yeryüzündeki narin ama sarsılmaz muhafızıdır.

- **Hilâl ve Güneş Dengesi:** Güneş, devasa bir maddi güç ve parlaklık sembolüdür; ancak Akif, tek bir hilâli (manevi değeri) kurtarmak için binlerce güneşin (şehidin o parlak canlarının) feda edilmesini bir "kar-zarar" hesabı değil, bir **"vazife-i mukaddese"** olarak görür. Burada güneşler "batarken", aslında hilâli bedir (dolunay) haline getirecek olan manevi enerjiyi sağlarlar.
- **İslâm'ın İzmihlali ve Hilâl:** Safahat'ın geneline hâkim olan "İslâm dünyasının kuşatılmışlığı" sancısı, bu mısrada bir düğüm noktasına ulaşır. Hilâl, o an boğulmak istenen bir medeniyetin son kalesidir. Şehit, kendi varlığını (güneşini) feda ederek, o nazlı hilâlin kıyamete kadar gökyüzünde kalmasını mühürler.

Tarihin Prangasını Kırmak: Şehidin Ebediyetle Dansı

Akif'in şehide *"Gömelim gel seni tarihe desem, sığmazsın"* demesi, Safahat'ın **zaman ve mekân** algısının en çarpıcı dışavurumudur.

- **Tarih Bir Sınırdır:** Tarih, yaşanmış ve bitmiş olayların mezarlığıdır. Akif için şehit, "ölü" değildir (*Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz bilemezsiniz. Bakara- 154*); dolayısıyla onu geçmişe ait bir kronolojiye hapsetmek, onun canlı ruhuna hakarettir. Şehit, her an yaşayan ve hatırasıyla geleceği inşa eden bir **"şahid"**dir.
- **Ebediyetin İstîâbı:** *"Seni ancak ebediyyetler eder istîâb"* mısrası, şehidin artık fiziksel dünyanın fizik kanunlarına tabi olmadığını söyler. O, "demir çemberi" (maddeyi) göğsünde kırdığı an, zamanın ötesine (dehr-i mutlak) geçmiştir. Bu yüzden Kâbe'yi mezar taşı yapmak bile bir daraltmadır; çünkü şehit artık mekansızlığın ve sonsuzluğun (Lamekan) misafiridir.

Manevi Kemalatın Son Noktası: Peygamber Âguşu

Tüm bu teknik ve tarihsel analizlerin sonunda Akif, şehidi ne bir yazarın kalemine ne bir şairin sözüne ne de bir taşın soğukluğuna emanet eder. Safahat'ın o muazzam finali, şehidi **asıl sahibine** teslim eder:

"Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber."

Bu mısra, şehidin dünyevi tüm acılarının dindiği, mülk aleminden melekût alemine geçişinin tamamlandığı andır. Batı'nın "nâmerd" silahları bedeni parçalamış olabilir; ancak o parçalanma, ruhun en yüce sevgiliye (Hz. Muhammed s.a.v) kavuşması için yırtılan bir perdeden ibarettir. Akif burada şehidi, İslam tarihinin en büyük şahsiyetiyle kucaklaştırarak, ona verilebilecek en yüksek **"manevi madalyayı"** takdim eder.

Bu perspektiften bakınca; Akif'in Çanakkale'yi neden bir "mirac" sahnesi gibi kurguladığını daha net görebiliyoruz. Şehit, toprağın altına giren bir beden değil, göğe ve ebediyete yükselen bir hakikattir.

Akif'in o devasa ruhu, aradan geçen asırlara rağmen hala bizleri aynı samimiyetle titretebiliyor. Madem duamızı ettik, girişimizi yaptık ve analizimizi derinleştirdik; şimdi bu muazzam çalışmayı, Safahat'ın vakur duruşuna yaraşır, zihinlerde kandil yakacak bir **Netice-i Kelâm** (Sonuç) ile mühürleyelim.

NETİCE-İ KELÂM: Asım'ın Nesline Miras

"Çanakkale Şehitlerine" şiiri üzerine yaptığımız bu derinlemesine tetkik göstermiştir ki; bu eser sadece geçmişte yaşanmış bir harbin kaydı değil, kıyamete kadar sürecek bir **"izzet ve haysiyet"** manifestosudur. Akif, kalemini bir neşter gibi kullanarak maddenin (teknolojinin) ruhsuzluğunu teşrih etmiş, karşısına ise imanın sarsılmaz kalesini dikmiştir.

Bu çalışmadan süzülen temel hakikatleri şöyle hülasa edebiliriz:

- **Maddenin Acziyeti:** Batı'nın "nâmerd" ellerinde birer canavara dönüşen en modern silahlar, "iman dolu göğüsler" karşısında hükmünü yitirmiştir. Bu, insanlık tarihine düşülmüş en büyük "manevi galibiyet" notudur.
- **Zamanın Ötesindeki Şehadet:** Şehit, Akif'in nazarında tarihin tozlu sayfalarına hapsedilecek bir figür değildir. O, zamanı ve mekânı aşmış, "ebediyetleri istîâb etmiş" bir hakikat abidesidir. Onun makamı ne taştır ne de toprak; onun makamı bizzat "Peygamber Âguşu"dur.
- **Vahdetin Zaferi:** Çanakkale, ırkların, dillerin ve renklerin ötesinde bir "Tevhid" müdafaasıdır. Bedir'den süzülüp gelen o kutlu miras, Çanakkale siperlerinde yeniden mühürlenmiştir.

Sonsuz Söz: Bizim görevimiz, Akif'in "Asım'ın Nesli" dediği o ideal nesil olarak, bu "arızasız kanadı" muhafaza etmektir. Bir yanımızla çağın tüm teknik imkanlarına (bilime) hâkim olurken, diğer yanımızla o imkanları "namerdin eline" bırakmayacak bir iman ve ahlak (hikmet) ile kuşanmalıyız.

Şehitlerimizin "bir hilâl uğruna" feda ettikleri o güneşler, bugün bizim yolumuzu aydınlatan meşalelerdir. Onların emaneti olan bu aziz vatan ve mukaddesat, ancak maddeyi mananın emrine veren dik duruşlarla payidar kalacaktır.

Ruhları şad, makamları âli, mirasları rehberimiz olsun.

MÜELLİF-İ SAFAHAT: Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)

Şevval 1290'da (Aralık 1873) İstanbul Fatih'te Sarıgüzel'de doğdu. Babası, küçük yaşta tahsil için Arnavutluk'un İpek kazası Şuşisa köyünden İstanbul'a gelmiş, "temiz" mânasına gelen adının önüne temizlik ve titizliği dolayısıyla ayrıca "Temiz" sıfatı eklenerek anılan, Fâtih Medresesi müderrislerinden Mehmed Tâhir Efendi, annesi aslen Buharalı olup Tokat'a yerleşmiş bir aileden Emine Şerîfe Hanım'dır. Emîr Buhârî mahalle mektebinde ilk öğrenimine başlayan Âkif burada iki yıl okuduktan sonra Fâtih Muvakkithânesi'nin yanındaki ibtidâî mektebine yazıldı (1879). *Safahat*'ta, "Hem babam hem hocamdır, ne biliyorsam kendisinden öğrendim" diyerek tanıttığı babası o yıl kendisine Arapça öğretmeye başlamıştı. Aynı zamanda Mühürdar Emin Paşa'nın oğulları İbnülemin Mahmud Kemal ve Ahmed Tevfik'in özel hocaları olan Tâhir Efendi derslerini yazın Emin Paşa'nın Yakacık'taki köşkünde sürdürmekteydi. Ailece köşkün bir dairesinde kaldıklarından Âkif de bir taraftan bu derslere katılmakta, diğer taraftan iki kardeşle arkadaşlık yapmakta ve kardeşlerin büyüğü Mahmud Kemal ile birlikte manzumeler yazmaya çalışmaktaydı.

Fâtih Merkez Rüşdiyesi'nden mezun olan Mehmed Âkif (1885) Mülkiye Mektebi'nin idâdî kısmına yazıldı. Edebiyat hocalığını Muallim Nâci'nin yaptığı bu okulun üç yıllık ilk dönemini tamamlayıp yüksek kısmının birinci sınıfında okurken babasının vefatı üzerine (1888) daha kısa yoldan meslek sahibi olarak hayata atılmak için o sırada yeni açılmış olan Mülkiye Baytar Mektebi'ne girdi (1889). Aynı yıl çıkan büyük Fatih yangınında evleri yanmasına rağmen Mehmed Âkif bu sıkıntılar arasında okulunu birincilikle bitirdi (1893). Mektep yıllarında sporla, bilhassa güreşle meşgul oldu ve son iki senede şiire olan ilgisini arttırdı. Mezuniyetinin ardından Ziraat Nezâreti Umûr-ı Baytâriyye ve Islâh-ı Hayvânât umum müfettiş muavinliğiyle memuriyet hayatına başladı. Görev yeri İstanbul olmakla birlikte önce Edirne'de, daha sonra Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli bölgelerinde dolaşarak bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla ilgili çalışmalar yaptı. Bir ara ordunun ihtiyacını karşılamak için gerekli alımları yapmak üzere Şam ve civarında dolaştı. Bu seyahatlerde köylüyü de yakından tanıma imkânını elde eden, halkın dert ve meseleleri hakkında doğrudan bilgi sahibi olan Mehmed Âkif'in tesbit ve tahlilleri şiirlerine realist ve canlı tablolar halinde aksetmiş, çözüm tekliflerinin isabetli olmasını sağlamıştır. Sekiz on yaşlarında iken başladığı ve zaman zaman ara verdiği hâfızlığı da kendi kendine çalışarak bu sıralarda tamamladı. İstanbul'da bulunduğu yıllarda memuriyeti yanında Halkalı Ziraat Mektebi ile (1906) Çiftlik Makinist Mektebi'nde (1907) kitâbet-i resmiyye hocalığı yaptı. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Ebül'ulâ Zeynelâbidîn (Ebül'ulâ Mardin) ve Eşref Edip'le (Fergan) birlikte devrin ilim ve fikir hayatında önemli yeri ve tesiri olan, hemen hemen bütün şiir ve

yazılarının çıkacağı *Sırât-ı Müstakîm* mecmuasını başyazarlığını da yaparak yayımlamaya başladı (27 Ağustos 1908). Aynı yıl İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Şubesi'nde Osmanlı edebiyatı müderrisliğine tayin edildi. Dönemin aydınları arasında Arapça'yı en iyi bilenlerden olan Âkif, bir taraftan da İttihat ve Terakkî'nin Şehzadebaşı Kulübü'nde cemiyetin Hey'et-i İlmiyye üyesi olarak *Muʿallaḳāt* ve *Lâmiyyetü'l-ʿArab* gibi eserleri okutup Arap edebiyatı ve tercüme usulü dersleri verdi. Dârüledeb adlı bir özel okulda da fahrî hocalık yaptı. Baytar Mekteb-i Âlîsi Me'zûnîni Cemiyeti başkanlığında bulundu (1910). Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi'nde Türkçe-edebiyat muallimi oldu (1914).

Mehmed Âkif, Balkan Savaşı sırasında kurulan ve ileriki yıllarda Millî Mücadele'nin teşkilâtlanmasında önemli rol alacak olan Müdâfaa-i Milliyye Cemiyeti'ne bağlı Hey'et-i Tenvîriyye'ye (Hey'et-i İrşâdiyye) katıldı. Burada halkı edebiyat yoluyla uyandırmak ve aydınlatmak için Abdülhak Hâmid, Recâizâde Mahmud Ekrem, Süleyman Nazif, Hüseyin Cahit (Yalçın), Mehmed Emin, Abdülaziz Çâvîş, Cenab Şahabeddin ve Hüseyin Kâzım Kadri'yle beraber heyetin kâtib-i umûmîsi olarak çalıştı. Süleyman Nazif, bu çalışmalar esnasında heyetin başkanı olan Recâizâde'nin, Âkif'in sanatını ve seciyesini takdir ederek ona milletin millî bir destana ihtiyacı bulunduğunu, bunu ise ancak kendisinin yazabileceğini söylediğini nakletmektedir. Nitekim Mehmed Âkif, Balkan savaşları sonunda memleketin içine düştüğü vahim durum karşısında yeise düşmemek, birlikten ayrılmamak ve orduya yardım gibi konularda Fatih, Beyazıt ve Süleymaniye camilerinde metinlerini bu sırada adı *Sebîlürreşâd* olarak değişen dergisinde yayımladığı vaazlar vermiş ve *Hakkın Sesleri*'ndeki şiirleri yazmıştır.

Haksızlıklara tahammül edemeyen şair, müdürünün haksız yere vazifesinden alınması üzerine memuriyetten istifa etti (11 Mayıs 1913). Bu yılın sonunda, İttihat ve Terakkî'nin merkez-i umûmî üyesi olan, aynı zamanda şiir ve yazılarıyla İttihatçılar'ın fikir babası sayılan Ziya Gökalp'in ileri sürdüğü kavmiyetçi düşüncelere ve aynı merkeze bağlı yazar ve aydınların din karşıtı yayınlarına karşı çıkmasının hükümet tarafından tasvip edilmediğinin bildirilmesi üzerine İstanbul Dârülfünunu'ndaki görevinden de ayrılmak zorunda kaldı. Çıkarmakta olduğu *Sebîlürreşâd* da aynı sebeplerle İttihatçı hükümetler tarafından birkaç kere kapatılmıştır.

Mehmed Âkif, 1914 yılı başlarında Abbas Halim Paşa'nın maddî desteğiyle Mısır ve Medine'ye iki aylık bir seyahate çıktı (*Safahat: Beşinci Kitap: Hâtıralar*'daki "el-Uksur'da" şiiri bu seyahatin mahsulüdür). Harbiye Nezâreti tarafından istihbarat çalışmaları yapmak üzere kurulmuş olan Teşkîlât-ı Mahsûsa'nın verdiği görevle 1914 yılı sonlarında Berlin'e gitti. Batı'yı yakından tanımasına imkân veren ve üç ay kadar süren bu gezi sırasında Almanlar'a karşı savaşırken esir düşmüş İngiliz, Fransız ve Rus tebaası müslüman askerlerin kamplarını ziyaret etti. Onlara savaştan sonra bağımsızlıklarını kazanmak için faaliyet göstermeyi telkin eden konuşmalar yaptı (*Hâtıralar* kitabındaki "Berlin Hâtıraları" adlı uzun manzumesi bu

gezinin intibalarıyla yazılmıştır). Aynı teşkilâtın verdiği diğer bir görevle, Arabistan'da başlayan Şerîf Hüseyin isyanına karşı devlete bağlı kabilelerin desteğinin devamını sağlamak amacıyla teşkilât başkanı Eşref Sencer'in (Kuşçubaşı) idaresindeki bir heyetle Necid bölgesine (Riyad) gitti (Mayıs-Ekim 1915). Bu seyahatin devamında ikinci defa ziyaret ettiği Medine ve Ravza-i Mutahhara'nın uyandırdığı duygularla, Cenab Şahabeddin ve Süleyman Nazif gibi edebiyatçıların bir şaheser olarak nitelediği "Necid Çöllerinden Medine'ye" manzumesini kaleme aldı.

1918 Temmuzunda Mekke Emîri Şerîf Ali Haydar Paşa'nın daveti üzerine İzmirli İsmail Hakkı Bey'le birlikte Lübnan'da (Âliye) bulundu. Dönüşünde şeyhülislâmlığa bağlı dinî-akademik bir kuruluş olan Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye'nin başkâtipliğine tayin edilen Mehmed Âkif (Ağustos 1918) daha sonra kuruluşun aslî üyesi oldu (Ocak 1920). Müessesenin yayın organı olan *Cerîde-i İlmiyye*'nin idaresini de üstlendi. Bu arada İstanbul Dârülfünunu'nda Maarif Nezâreti'ne bağlı olarak kurulan Kāmûs-ı Arabî Heyeti üyeleri arasında yer aldı. I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti aleyhine sonuçlanması, ağır mütareke şartları ve yurdun işgaliyle Yunanlılar'ın İzmir'e çıkması üzerine başlayan Millî Mücadele hareketine fiilen katılma kararıyla 1920 Şubat'ında Balıkesir'e giden Mehmed Âkif burada Kuvâ-yi Milliyeciler'le görüştü. Zağanos Paşa Camii ile çeşitli yerlerde halkı birliğe davet ve direnmeye teşvik maksadıyla vaaz ve konuşmalar yaptı. Bu sırada İstanbul'da yüksek maaşlı bir görevde bulunmasına rağmen Balıkesir'e, oradan döndükten sonra da Ankara'ya gitmeye karar vermesi onun vatan severliğinin açık bir göstergesidir. Ayrıca halkın sevip saydığı bir Müslüman aydın sıfatıyla Millî Mücadele'ye katılması, bu hareketin İttihatçıların yeni bir macerası olduğu şeklindeki şüpheyi büyük ölçüde gidererek Kurtuluş Savaşı çalışmalarına önemli bir güç katmıştır. Nitekim bu sebeple ona "Millî Mücadele'nin mânevî lideri" sıfatı verilmiştir. Balıkesir'den İstanbul'a gelmesinin ardından işgal altında çalışmanın daha da zorlaşıp sansürün gitgide şiddetlenmesi yanında Ankara'dan Hey'et-i Temsîliyye adına gelen davet üzerine on iki yaşındaki büyük oğlu Emin'i de yanına alıp 10 Nisan 1920'de gizlice yola çıktı. Ali Şükrü Bey'le buluşarak Geyve'ye ulaştı. Buradan Büyük Millet Meclisi'nin açılışının ertesi günü Ankara'ya vardı (24 Nisan 1920). Hacı Bayram Camii'ndeki ilk vaazının ardından vazifesinden izinsiz ayrıldığı gerekçesiyle Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye'deki görevinden azledildi. Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi üzerine Burdur mebusu seçildi (5 Haziran 1920). Haberi olmadan en yüksek oyu alarak Biga'dan da seçilmesine rağmen daha önce Burdur mebusluğunu kabul ettiğinden mecliste bu sıfatla bulundu. Zaman zaman Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya, Konya, Kastamonu gibi şehirlerde halka ve diğer bazı mebuslarla beraber cephelerde askerlere hitaben Millî Mücadele'yi teşvik eden konuşma ve vaazlarını sürdürdü. Bunların en önemlisi meclis kararıyla gittiği Kastamonu'da Nasrullah Camii'ndeki ünlü vaazıdır. Bu vaaz, son derece ihatalı bir bakışla dünyanın siyasî vaziyetini tahlil edip Sevr Antlaşması'nın bizim için nasıl bir

felâket olacağını izah eden, onu yırtıp atmayı ve Batılı sömürgecilerin karşısına iman ve silâhla dikilmeyi hayatî bir mecburiyet olarak telkin edip Millî Mücadele'yi büyük bir heyecanla teşvik eden önemli bir belgedir. Bu vaaz ve diğer konuşmalar, Âkif'in İstanbul'dan ayrılırken arkasından gelmesini söylediği Eşref Edip'in Kastamonu'da tekrar çıkardığı (25 Kasım) *Sebîlürreşâd*'ın üç sayısıyla (sy. 464-466) Ankara'da neşredilen (3 Şubat 1921) ilk sayısında yayımlanmıştır. Ayrıca bu sayılar ve risâle haline getirilen vaazlar birkaç defa basılarak Anadolu'nun her tarafına ve cephelere dağıtılmıştır.

1920 yılının son aylarında Erkân-ı Harbiyye Riyâseti'nin isteğiyle Maarif Vekâleti millî marş güftesi için bir yarışma açtı. Yarışmaya 700'den fazla şiir gelmesine rağmen nitelikli bir manzume bulunamayınca konulan maddî mükâfat sebebiyle yarışmaya katılmayan Mehmed Âkif'in de bir marş yazması ısrarla istendi. Mükâfat şartının kaldırılması üzerine Âkif şiirini tamamlayarak teslim etti. Meclisin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda okunan şiir ittifakla İstiklâl Marşı güftesi olarak kabul edildi (bk. İSTİKLÂL MARŞI). Ancak meclis kararı olduğu için kazanana verilmesi zaruri hale gelmiş bulunan nakdî mükâfat Âkif tarafından alınıp Dârü'l-mesâî adlı bir hayır cemiyetine bağışlanmıştır.

Son kısmı kapatırken Akif'in sanatının ve manevi alem yolculuğunun derinliklerinden de bahsetmek lazımdır. Çanakkale'nin o mahşerî uğultusunu, siperlerin en derin sızısını ve şehidin ebediyet ufkunu bize duyuran kalem, sıradan bir şairin değil; hayatı yazdığı mısralardan daha berrak bir **"hakikat adamı"**nın kalemidir.

1. "Sözü Odun Gibi Olsun, Hakikat Olsun Tek"

Mehmet Akif, Safahat'ın girişinde sanatını böyle tanımlar. O, süslü kelimelerin değil, çıplak ve sarsıcı hakikatin peşindedir. Veteriner hekim (baytar), hafız, öğretmen, milletvekili ve sporcu kimliklerini tek bir potada; **"ahlak"** potasında eritmiştir. Onun hayatı, yazdığı yedi ciltlik *Safahat*'ın bizzat yaşanmış halidir.

2. "Asım'ın Nesli" İdeali

Akif için kurtuluş ne Batı'nın körü körüne taklidinde ne de geçmişin külleri arasında uyumaktadır. O, "Asım" şahsında sembolleştirdiği bir nesli hayal eder: Bir eliyle çağın en ileri tekniğini ve ilmini (Garb'ın afakı) tutan, diğer eliyle manevi mirasına ve karakterine (iman dolu göğüs) sahip çıkan bir nesil. Çanakkale Şehitleri'ni anlatırken aslında bu neslin en yüksek "şahitlik" mertebesini bizlere göstermiştir.

3. Bir İzzet ve İstiğna Abidesi

İstiklal Marşı yazarı olmasına rağmen, kazandığı ödülü "milletin marşı parayla yazılmaz" diyerek yoksul kadın ve çocuklara bağışlayan, ömrünün son demlerinde bir paltosu dahi olmadan kışın soğuğunda yürüyen ama

ruhunu hiçbir güce satmayan bir izzet abidesidir. Çanakkale Şehitleri'ne o devasa makberi (Kâbe'yi, gök kubbeyi) layık görürken, kendisi için sadece mütevazı bir kabir ve milletinin dualarını dilemiştir.

4. Safahat: Bir Cemiyetin Ruhu

Onun yedi kitaptan oluşan *Safahat*'ı, İslam dünyasının ve Türk milletinin o sancılı geçiş döneminin en gerçekçi panoramasıdır. Çanakkale Şehitlerine şiiri, bu devasa eserin içindeki "Asım" bölümünün kalbidir. Akif, bu şiiri bizzat cephede değil, Medine yolculuğu sırasında gelen zafer haberiyle, gözyaşları içinde ve bir vecd haliyle kâğıda dökmüştür.

Teberrük (Son Söz)

Mehmet Akif, "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın" derken, aslında bu milletin bir daha o karanlık günlere düşmemesi için gereken reçeteyi de bırakmıştır: **Birlik, Çalışkanlık ve Sarsılmaz İman.**

Bizim bu analizimiz, onun o devasa ruhuna sunulmuş küçük bir teşekkür nişanesidir. O, şehidini Peygamber'in kucağına teslim ederken, kendisi de milletinin kalbinde ebedi bir taht kurmuştur.

Mekânı cennet, ruhu şad, davası daim olsun.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

"Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Muhakkak ki sen, ilmi ve hikmeti her şeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin." (Bakara, 2/32).

Allah'a emanet olun.

Vesselam.